प्रातर्दिन न॰ कर्म॰। पूर्ववर्त्तिनि दिवसे त्रिकाण्डशेषः।

प्रातर्भोक्तृ पु॰ ७त॰। कालेऽन्नभुक्त॰।

प्रातर्भोजन न॰ ७त॰। प्रातराशे जटाध॰।

प्रातस्तरा(मा)म् अव्य॰ प्रातर्+तरप् तमप् वा आद्यु। अत्यन्तप्रातःकाले "प्रातस्तरां पतन्त्रिभ्यः" भट्टिः।

प्रातस्त्रिवर्गा स्त्री प्रातः प्रातःस्नानेन त्रिवर्गो यस्याः। गङ्गायां भा॰अनु॰ २६अ॰।

प्राति स्त्री प्रा+भावे क्तिन्। १पूर्त्तौ २लाभे च मेदि॰।

प्रातिकण्ठिक त्रि॰ प्रतिकण्ठं गृह्णाति प्रतिकण्ठ+ठक्। प्रतिकण्ठग्राहके।

प्रातिका स्त्री प्र+अत-ण्वुल् टाप्। जवाहत्ते राजनि॰।

प्रातिकामिन् दुर्योधनस्य दूतभेदे भा॰भी॰ ६५अ॰।

प्रातिकूलिक त्रि॰प्रतिकूलं वर्त्तते प्रतिकूल+ठञ्। प्रतिकूलं वर्त्तमाने स्त्रियां ङीप् "तां प्रातिकूलिकीं मत्वा" भट्टिः

प्रातिक्य न॰ प्रतिकस्य भावः पुरोहिता॰ यक्। प्रतिकभावे

प्रातिजनीन त्रि॰ प्रतिजनं साधु प्रतिजना॰ खञ्। प्रतिजनं साधौ। कात्या॰श्रौ॰२५।१२।४

प्रातिनिधिक पु॰ प्रतिनिधि+स्वार्थे ठक्। प्रतिनिधौ

प्रातिपथिक त्रि॰प्रतिपथमेति ठञ्। प्रतिपथं गन्तरि स्त्रियां ङीप्। [तिथौ भवे।

प्रातिपद त्रि॰ प्रतिपदि भवः सन्निवेशा॰ अण्। प्रतिपदि-

प्रातिपदिक त्रि॰ प्रतिपदायां तिथौ भवः "कालाट् ठञ्" पा॰ठञ्। १प्रतिपदायां तिथौ भवे २तत्प्रातिभूते यज्ञे पु॰ "आदौ प्रतिपदा येन त्वत्तुत्पन्नोऽसि पावक!। त्वत्प्रसादात् प्रातिपदिकं संभविष्यन्ति देवताः" वराहपु॰। ३नाम्नि शब्दभेदे "यत् प्रातिपदिकं नाम तन्नाम्नो नातिरिच्यते" शब्दर्थ॰। तल्लक्षणन्तु "अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम्" "कृत्तद्धितसमासाश्च" पा॰व्याख्याते चैते सरस्वतीकण्ठाभिः "अधातुरप्रत्यय इति प्रत्ययनिर्देशस्य परत्वाल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोरित्यभिधानात्। एतत्सूत्रे परसूत्रे चार्थवत्त्वमेतत्संज्ञाफलीभूतविभक्तीतरसमभिव्याहारानपेक्षया लोकेऽर्थबोधजनकत्वम् अन्यथाऽधातुरिति पर्युदासेन व्याख्यानाद्धाऽर्थवत्त्वे सादृश्यग्रहणेन सिद्धे उत्तरसूत्रे कृदादीनामनर्थकानामसिद्धे चार्थवत्त्वग्रहणं व्यर्थं स्यात्। अग्रहणिति धातौ कार्यके कृत्यादि प्रत्ययान्ते च एतत्साध्यविभक्त्यनपेक्षत्वेऽपि तदितरानपेक्षत्वस्यापि अधातुरप्रत्यय इति तत्पर्युदासः। एकदेशवर्त्तेऽर्थबोधजनकत्वमात्राद्धातिप्रसङ्गः। अत्र प्रत्ययपदं प्रत्ययप्रत्ययान्तपरं तन्नाहत्त्वैवोभयग्रहणादित्याह (प्रत्ययं प्रत्ययान्तञ्चेति) सि॰कौ॰)। अतएव भाष्ये "न लोके केवलेन प्रत्ययेनार्थोऽवगम्यते केन तर्हि सप्रकृतिकेन" इत्युक्तम् हरिणाप्युक्तम्। "धात्वादीनां विशुद्धानां लौकिकार्थो न विद्यते। कृत्तद्धितानामर्थश्च केवलानामलौकिकः। प्राग्विभक्तेस्तदन्तस्य तदर्थार्थो न विद्यते" इति। भू सत्तायामित्यादौ कर्मण्यणित्यादौ चार्थकथनन्तु अलौकिकार्थकथनमात्रं प्रक्रियादशायामिति वेदितव्यम् "ब्राह्मणार्थो यथा नास्ति कश्चिद् ब्राह्मणकम्बले। देवदत्तादयो वाक्ये तथैव सुनिरर्थकाः" इत्युक्तेरखण्डवाक्यस्यापि बोधकत्वात्तस्यापि प्रातिपदिकत्वापत्त्या तदुत्तरं स्वादिप्रसङ्ग इति तन्निवारणायेदं नियमसूत्रमित्याह "पूर्वसूत्रे चेति" सि॰कौ॰। प्रत्ययग्रहणे यस्मात् स विहितस्तदादेस्तदन्तस्य ग्रहणमिति न्यायादेव प्रत्ययान्तत्वलाभात् कृत्तद्धितादीनामपि प्रत्ययत्वात् पूर्वसूत्रेण संज्ञासिद्धेरिति भावः। पदमिति स्वातन्त्र्येण प्रयोगार्हमर्थवदित्यर्थः। अनुकरणस्य शब्दमात्रपरतया न प्रातिपदिकत्वमनुकरणस्यानितिपरस्य प्रयोगार्हत्वेऽपि इतिपरस्य पृथक् प्रयोगार्हत्वादिति गवित्यत्रमाहेत्यादौ न प्रसङ्गः" हरिणाप्युक्तम्। अतएव "गवित्याह भू सत्तायामितीदृशम्। न प्रातिपदिकं नापि पदं साधु तु तत् स्मृतम्"। प्रातिपदिकार्थे द्योत्ये प्रथमैव। तदर्थश्च नामार्थाः "स्वार्थो द्रव्यञ्च लिङ्गञ्च संख्या कर्मादिरेव च। अमी पञ्चैव नामार्थास्तत्रः कोशाद्विदुर्जिनाः" इत्युक्ताः। तत्र अलिङ्गा, नियतलिङ्गाश्च प्रातिपदिकार्थे प्रथमाया उदाहरणम्" सि॰ कौ॰।

प्रातिपीय पु॰ ऋषिभेदे भा॰द्रो॰१५७अ॰। २गोत्रप्रवरर्षिभेदे च प्रवराध्यायः।

प्रातिपेय पु॰ ऋषिभेदे भा॰स॰ ६८अ॰।

प्रातिभ त्रि॰ प्रतिभाऽस्यास्य प्रज्ञा॰ अण्। १प्रतिभान्विते योगिनां योगविघ्नकारके २उपसर्गभेदे मार्कण्डेयपु॰ ४० अ॰ यथा "प्रातिभः श्रावणो दैवो स्वप्नावर्त्ती तथापरौ। पञ्चैते योगिनां योगविघ्नाय कटुकोदयाः। वेदार्थाः काव्यशास्त्रार्थाः विद्याः शिल्पान्यशेषतः। प्रतिभान्ति यदस्येति प्रातिभः१ स तु योगिनः। शब्दार्थानखिलान् वेत्ति शब्दं गृह्णाति चैव यत्। योजनानां सहस्रेभ्यः श्रावणः२ सोऽभिधीयते। वमनाह्वीयते चाहो च यदा देवतोपमः। उपसर्गान्तमप्याहुर्दैव३स्तन्मत्तवद् बुधाः। भ्राम्यते यन्निरालम्बं मनो दोषेण योगिनः। स्वप्नाः-